

Verbinden en grenzen stellen: ‘TerInfo’ ondersteunt docenten vanuit een historiserend perspectief.

Een interview van Stefanie Van Brussel met Bjorn Wansink en Maxine Herinx

Bjorn Wansink is universitair hoofddocent bij de vakgroep educatieve pedagogiek van de faculteit Sociale Wetenschappen aan de Universiteit Utrecht. Hij werkt als lerarenopleider, is medeoprichter van ‘TerInfo’ en verbonden aan EuroClio.

Maxine Herinx is projectmanager van ‘TerInfo’, een programma van de Universiteit Utrecht dat docenten in het po, vo, mbo en hbo ondersteunt bij het bespreekbaar maken van crisis en conflict.

Interviewer **Stefanie Van Brussel** is leerkracht geschiedenis aan het GO! Koninklijk Atheneum Antwerpen. Ze is verbonden aan ‘Parallel Histories’, als nationaal coördinator.

Intro

Zo’n tien jaar geleden zaten scholen met hun handen in het haar vanwege de berichtgeving rondom terroristische aanslagen als die op de ‘Charlie Hebdo’-redactie en bij de Bataclan. Ze klopten bij de Universiteit Utrecht aan: Moet je leerlingen wel lastigvallen met zulke heftige nieuwsberichten, en hoe zorg je ervoor dat ze niet nóg banger of onrustiger worden? Om docenten te helpen met deze vragen, werd ‘TerInfo’ opgericht, aanvankelijk als pilot met vijf Utrechtse scholen. Intussen zijn er 1200 scholen aangesloten, waarvan 150 Belgische.

Hoe zorg je ervoor dat leerlingen niet banger worden?

Maxine: “Bij heftige gebeurtenissen, zoals aanslagen, overheerst er paniek en is er behoefte aan duiding, maar vaak zijn er nog geen antwoorden of verklaringen. Op zulke momenten helpt het om parallellen te trekken met vergelijkbare gebeurtenissen in het verleden (Wansink et al., 2024). Je gaat weg van een ‘heet’ onderwerp in

het nu en bespreekt dat aan de hand van een ‘koud’ voorbeeld waar leerlingen geen emoties bij hebben, of al met meningen over de klas in komen.”

Heb je daar een voorbeeld van?

“Door berichten in de media kunnen leerlingen het idee krijgen dat terrorisme een nieuw fenomeen is, dat vooral vanuit jihadistische hoek wordt gepleegd”, legt Maxine uit. “Wij leggen hen uit dat terrorisme al veel langer voorkomt, dat het vanuit verschillende ideologieën wordt gepleegd en dat terrorisme in golven komt en gaat. En het belangrijkste: dat we als samenleving op iedere golf in de geschiedenis grip wisten te krijgen. Dat biedt houvast en perspectief: we kunnen leren met het verleden, en er lessen uit trekken voor het heden en de toekomst. Uit ons onderzoek blijkt ook dat leerlingen hier minder bang van worden. Maar natuurlijk zijn we ons ervan bewust dat heden en verleden niet een-op-een vergelijkbaar zijn.”

We laten leerlingen inzien dat er meerdere kanten aan een onderwerp zitten en dat je eigen standplaatsgebondenheid je kijk op de gebeurtenis beïnvloedt.

Wat is er nog meer belangrijk bij het lesgeven over dit soort heftige onderwerpen?

Bjorn vult aan: "Daarnaast bieden we ook aandacht aan multiperspectiviteit: we laten leerlingen inzien dat er meerdere kanten aan een onderwerp zitten en dat je eigen standplaatsgebondenheid je kijk op de gebeurtenis beïnvloedt. Tegelijkertijd is multiperspectiviteit niet onbegrensd. We benadrukken de kaders van de democratische rechtsstaat. Het is onze pedagogische opdracht om leerlingen erop te wijzen dat je niet zomaar alles mag zeggen of roepen. Woorden hebben wel degelijk consequenties. Het is verstandig om, voordat je een lastig klasgesprek gaat voeren, samen met de leerlingen afspraken te maken over hoe het gesprek te voeren. Dan kun je bijvoorbeeld samen afstemmen dat er geen ruimte is voor discriminerende taal."

Welke onderwerpen kunnen docenten bij jullie vinden?

"Tien jaar later staat de historiserende methodiek van 'TerInfo' nog steeds overeind, maar is de thematiek uitgebreid", legt Maxine uit. "Nog steeds bieden we lessen aan over terrorisme en radicalisering, maar leerlingen

hebben ook nieuwe vragen, zoals: Komt er oorlog in Europa? Wat betekent het als drones ons luchtruim binnendringen? Komt er een dienstplicht? ... We hebben lessen ontwikkeld over kernwapens en complottheorieën, en ontwikkelden bijvoorbeeld een werkvorm waarin leerlingen stilstaan bij de stappen van genocide naar aanleiding van de herdenking van dertig jaar Srebrenica."

Kunnen Vlaamse leerkrachten ook bij jullie terecht?

Maxine: "Ons materiaal is vrij toegankelijk voor docenten, ook Vlaamse. We zien ook dat veel Vlaamse scholen ons al weten te vinden. Natuurlijk is ons referentiekader de resonantie van gebeurtenissen in de Nederlandse samenleving, maar veel is ook buiten die grenzen relevant en bruikbaar. Neem het historisch kader bij de

invasie van het Russische leger in Oekraïne, of de genocideaanklacht tegen Israël."

Wat zijn de belangrijkste tips die jullie docenten zouden willen meegeven?

Bjorn: "Onze belangrijkste tip is: doe je werk in vreedstijd. Investeer als het 'rustig' is in de band met je klas, zodat je op momenten waarop het spannend wordt of wanneer er een conflict is een gesprek kunt voeren met elkaar. Als je geen goede relatie hebt met de klas, is het veel lastiger om dit soort gesprekken aan te gaan."

Maxine: "Het is daarnaast belangrijk om je bewust te zijn van de impact van beelden. Die is veel groter dan wanneer je iets leest of erover hoort. Heb het met leerlingen over gebeurtenissen, maar probeer daarbij het gebruik van heftige beelden te vermijden. Wanneer je merkt dat leerlingen hun nieuws van heel andere bronnen halen dan jijzelf, kun je leerlingen ook vanuit hun eigen referentiekader laten presenteren, en hier vervolgens samen op reflecteren. Wat betekent het medium voor de boodschap? Wat zijn goede bronnen? In hoeverre bepaalt het algoritme wat je wel en niet te zien krijgt?"

**Multiperspectiviteit is niet onbegrensd.
We benadrukken de kaders van de democratische rechtsstaat.**

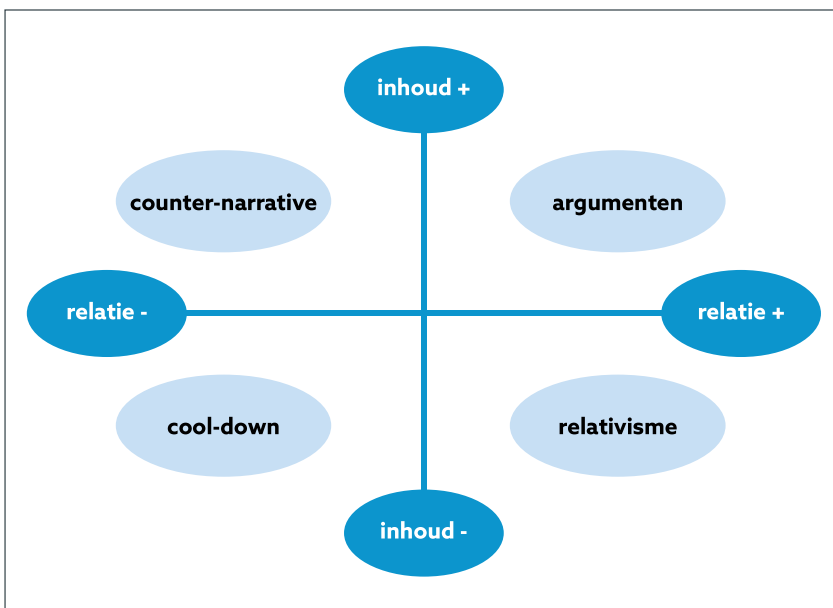
Bjorn, jijzelf geeft opleidingen in zowel België (Leuven), Nederland (Universiteit Utrecht) als aan internationale docenten (Congres EuroClio in Bratislava) en leerkrachten in spe over hoe om te gaan met gepolariseerde onderwerpen in de klas. Welke houvast kan jij de leerkrachten bieden vanuit jouw expertise?

"Het klopt dat ik in verschillende contexten workshops geef over omgaan met conflict. 'TerInfo' doet dit ook en maakt hierbij gebruik van een model dat ik samen met Jaap Patist heb ontwikkeld (Patist & Wansink, 2017). Het is een model dat inmiddels al negen jaar oud is en op veel verschillende plaatsen wordt gebruikt. Iets wat Jaap en ik niet bedacht konden hebben toen we het maakten. Tijdens onze gesprekken over conflict in de klas, spraken we samen vaak over de noodzaak van het behoud van de relatie met de klas

en de leerlingen. Jaap tekende daar op een gegeven moment een andere lijn doorheen, namelijk die van de inhoud, en zo kwamen we samen op het reactiekwadrant (zie figuur 1)."

"Het kwadrant bestaat uit een horizontale as, die staat voor relatie, en een verticale as, die staat voor inhoud", vervolgt Bjorn. "Dan krijg je dus vier kwadranten, die elk staan voor een bepaalde manier van reageren op een sensitieve uitspraak van een leerling."

Maxine vult aan: "Het kwadrant is heel inzichtelijk om je te laten reflecteren op je eigen respons, en na te gaan wat die reactie deed met de relatie, met de klas en met de leerling in kwestie. In trainingen oefenen we dit ook met docenten. We laten ze hun reactie op grensoverschrijdende opmerkingen op het kwadrant plotten om die daarna te bespreken."

Kun je de vier verschillende kwadranten toelichten?

Bjorn: "Het 'counter-narrative' kwadrant staat voor de leerling te willen overtuigen van jouw gelijk als docent. Als de leerlingen in jouw ogen onzin verkopen, bijvoorbeeld gebaseerd op misinformatie, is de verleiding groot hen te willen overtuigen van hun ongelijk. Echter, je verbreekt hierdoor vaak het contact mee met de leerlingen. Het willen overtuigen van een ander is over het algemeen een slechte strategie, omdat het simpelweg vaak niet lukt. Je kunt beter open vragen stellen."

"Het 'cool-down' kwadrant staat voor afkoelen. Dat kan bijvoorbeeld door de leerling uit de klas te sturen. In dit geval verbreek je ook de relatie met de leerling, maar je geeft ook een duidelijk signaal naar de rest van de klas. Echter, de inhoud wordt dan niet besproken."

"Het derde kwadrant, is 'relativisme'. Hier inventariseert de docent de verschillende perspectieven in de klas en zet ze naast elkaar, maar doet daar verder niks mee. Je behoudt hierbij weliswaar de band met de klas, maar het gevaar bestaat dat leerlingen zich kunnen baseren op onbetrouwbare informatie. Bij het laatste kwadrant, 'argumenten', laat je leerlingen nadenken over hun argumenten en onderbouwing. Dit kan zowel kennisgericht als eerder moreel zijn."

Welk kwadrant heeft jullie voorkeur?

Bjorn: "Elk kwadrant heeft zijn voor- en nadelen, in mijn perspectief. Dat is juist zo lastig aan omgaan met

conflict. Je moet altijd keuzes afwegen. Wat je hoopt, is dat docenten leerlingen laten reflecteren op hun argumenten. Dat lukt helaas niet altijd. Als een conflict heel heet is, dan kom je soms niet verder dan cool-down of relativisme. Je geeft dan ruimte aan perspectieven, maar je evalueert ze nog niet. Dan is er nog een pedagogische paradox. Als een leerling een extreme opmerking maakt, kan dat kwetsend zijn voor andere leerlingen. Het is jouw taak als docent om te zorgen dat dit niet gebeurt. Tegelijk wil je de band met die leerling ook behouden, dat is vaak lastig. Je kunt hier denken aan begrenzen in woorden, maar uitnodigen op inhoud."

Hoe leert een docent dit?

Bjorn: "Voor een docent is het belangrijkste om hier praktijkervaring mee op te doen. Natuurlijk kan je dit oefenen met rollenspellen en intervisie, maar de praktijk is leidend. Ik vind zelf het concept 'praktische wijsheid' erg mooi in dit geval. Praktische wijsheid wordt vaak aangeduid met het Griekse begrip 'phronèsis': het vermogen van leraren om in concrete onderwijssituaties goede en doordachte beslissingen te nemen die recht doen aan de leerling, de context en de waarden van goed onderwijs (Sanderse & Huijsse, 2019). Het gaat dus niet om het volgen van vaste regels of protocollen, maar om het wijs handelen in de praktijk, waar elke situatie uniek is. Kortom, in het geval van het kwadrant is het afhankelijk van de situatie welk kwadrant het meest geschikt is om je respons op te baseren. Een praktisch wijze docent kan de juiste morele beslissingen nemen. Dan verbind je

Praktische wijsheid is het vermogen van leraren om in concrete onderwijssituaties goede en doordachte beslissingen te nemen die recht doen aan de leerling, de context en de waarden van goed onderwijs.

ervaring, kennis, empathie en waarden (of morele deugden) in je pedagogisch handelen. Het laat zien dat onderwijs niet instrumenteel is, maar juist een inherent pedagogische en morele activiteit.'

Hoe word je 'praktisch wijs'?

Bjorn: "Dat is een goede vraag, waar gelukkig ook onderzoek naar gedaan wordt in verschillende beroepsgroepen. Ervaring speelt daarbij een belangrijke rol en het vermogen om op je eigen onderwijs te kunnen reflecteren. Hiernaast is het belangrijk te leren van andere perspectieven en docenten om je heen. Vervolgens is het belangrijk je goed bewust te zijn van je eigen standplaatsgebondenheid, ofwel positionaliteit: Wat zijn jouw onderliggende waarden? Waarom geef je onderwijs? Maar ook: Wat is goed en rechtvaardig voor de leerlingen die betrokken zijn bij dit conflict?"

Maxine vult aan: "Onze TerInfo-collega prof. dr. Beatrice de Graaf (2024) heeft in Nederland een pleidooi gehouden voor een

herwaardering van de kardinale deugden – wijsheid, rechtvaardigheid, moed en matigheid. Een gesprek voeren over wat deze deugden betekenen in een onderwijscontext en tijdens conflict zou kunnen helpen om praktisch wijs te worden en te reflecteren op je eigen handelen, denk ik."

Werkt dat ook in conflictsituaties?

"In Nederland denken veel docenten dat ze neutraal moeten blijven in conflictsituaties", vertelt Bjorn. "Maar dat is te simpel gedacht: conflictsituaties zijn gelaagd en verschillend. Soms is het niet handig om je mening te geven en op een ander moment moet je het juist wel doen. Daartussen navigeren, dát is praktisch wijs zijn. Wanneer het gaat om excessief geweld of discriminatie, moet je wat mij betreft je mening geven en het gesprek sturen. Dat is normatief verbinden: wel een grens stellen, maar ook in verbinding blijven. Het onderwijs zou wat mij betreft medemenselijkheid en democratie moeten verdedigen, juist nu dit wereldwijd onder druk

staat. Binnen deze kaders is nog genoeg ruimte om van mening te verschillen, maar je kunt niet bij alle onderwerpen neutraal blijven.”

Om lesmateriaal te raadplegen, check: <https://ter-info.nl>
Je moet eerst in een inlogcode aanvragen. Deze website is voor alle docenten gratis toegankelijk.

Referenties

- de Graaf, B. A. *Wij zijn de tijden. Geschiedenis in crisistijd.* Huizinga-Lezing. EW, 2024.
- Patist, J., & Wansink, B. G. *J. Lesgeven over gevoelige onderwerpen: Het aangaan van een moeilijk gesprek in de klas.* In: *Kleio*, 4, 2017, pp. 44-47.
- Sanderse, W. & Huijsse, B. *Van eigenwijs naar samen wijs: hoe praktische wijsheid leraren wél kan helpen het goede te doen.* In: *Tijdschrift voor Lerarenopleiders*. 40, 1, 11, 2019
- Wansink, B., Herinx, M., van der Werf, M., & de Graaf, B. *A. Leerlingen weerbaar maken: Lessen uit het verleden helpen bij ontwrichtende momenten.* In: *Kleio*, 65, 2024 14-17.